

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В СУДАХ УКРАЇНИ

Василенко Л. П.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства ЖНАЕУ

Постановка проблеми. В умовах сьогодення для України проблема відшкодування моральної (немайнової) шкоди постала дуже гостро. Це пов'язано на самперед з тим, що висвітлення та тлумачення головних спірних питань та проблем, які на даний час існують в сучасному законодавстві, а отже і на практиці, полягають у: відсутності єдиного визначення поняття моральної (немайнової) шкоди, запровадження чіткого порядку та критеріїв визначення її розміру в грошовому виразі. Роз'яснення Пленуму Верховного Суду України та Вищого господарського суду України потребують детального аналізу, оскільки вони не в повній мірі розкрили зміст моральної (немайнової) шкоди для фізичних та юридичних осіб, не має чіткого підходу, щодо вирішення питання про сферу дії цього правового інституту, не сформували систему критеріїв визначення розміру шкоди в грошовому виразі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільше уваги даній темі приділено у працях: Бакірової І.О., Майданик Л.А., Белявського О.В., Чернадчука В.Д. та інших.

Мета, завдання та методика досліджень. *Об'єктом дослідження* є сукупність суспільних правовідносин, пов'язаних з відшкодуванням моральної шкоди.

Мета дослідження полягає у дослідженні і аналізі причин, які впливають на проблеми у сфері реалізації конституційного права громадян щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди в аспекті норм чинного законодавства України, а також пошук шляхів їх вирішення.

Методологічна основа дослідження. В ході написання роботи застосовувалися різні загальнонаукові і спеціальні наукові методи, а саме: діалектичний, діалектико – матеріалістичний, логіко – юридичний, системний, формально – логічний, статистичний, історичний та порівняльно – правовий.

Результати досліджень.

Компенсація завданої шкоди – один з найголовніших правових інститутів сучасної юридичної науки. Законодавством України передбачено компенсацію двох видів заподіяної шкоди: матеріальну та моральну.

Інститут компенсації моральної шкоди в Україні має характерну особливість, яка відрізняє його від інших, а саме поняття «моральна шкода» завжди використовується разом з поняттям «немайнова шкода», що є досить суттєвим, адже в законодавстві нашої країни ці поняття вживаються як синоніми одного правового терміну та ставлять за мету захист немайнових прав людини.

Під терміном «моральна шкода» відповідно з судовою практикою України, слід розуміти втрати, що не містять майнової складової, які виникли внаслідок понесених моральних чи фізичних страждань або будь-яких негативних явищ, заподіяних фізичній або юридичній особі, як наслідок незаконних дій чи бездіяльності, що викликали погіршення або позбавлення особи можливостей до звичного життя, чи відносин з близькими та оточуючими людьми, як негативний наслідок морального характеру [1, п. 3].

Відшкодування матеріальної шкоди врегульовано законодавством на достатньому рівні та має чітко прописану процедуру отримання компенсації. Чого не можна сказати про компенсацію моральної шкоди. Цей вид компенсації також врегульований законодавством, але законодавча база, яка регламентує дане питання досить різноманітна та розповсюджує свій вплив практично на всі сфери життя як фізичних так і юридичних осіб.

Одною із головних проблем можна назвати те, що при здійсненні судочинства та застосуванні судами стягнення моральної шкоди з винної сторони, суди не мають чіткої схеми та формули визначення саме розміру тієї самої моральної компенсації. Цей розмір залежить від суб'єктивного критерію, який визначає особисто суддя. Дуже часто бувають випадки, коли при розгляді аналогічних справ в одному і тому самому суді, а також одним і тим самим суддею приймаються рішення, з неоднаковим визначенням розміру моральної компенсації.

Серед науковців та юристів практиків тривають дискусії, мета яких встановити істинні причини, що призводять до неоднозначності та неоднаковості підходу до вирішення справ. [2, ст. 617]

Виконавши аналіз, до основних причин, які виникають при формуванні розміру моральної (немайнової) шкоди можна віднести:

1. відсутність офіційно визначених критеріїв оцінки обсягу та розміру моральної шкоди;
2. наявність великої кількості колізій та прогалин у чинному законодавстві;
3. відсутність єдиного та загальновизнаного підходу в теорії цивільного права, щодо питання моральної шкоди.

Саме ці причини не дають можливості швидко та ефективно вирішувати практичні питання, які постають перед судовою практикою, щодо вирішення питань відшкодування моральної шкоди.

Відповідно до законодавства України, компенсація моральної шкоди може бути виражена як в грошовій так і іншій матеріальній формі (купівля телевізора, автомобіля, протезів, путівок в лікувально-оздоровчі заклади та інше, що дає можливість компенсувати хвилювання з приводу втрати певних можливостей і т. д.).

Законотворці надали суду право самостійно встановлювати належність та розмір компенсації завданої моральної шкоди, не встановлюючи ніяких граничних обмежень. В свою чергу ця особливість призводить до виникнення нових спорів. [3, ст. 353]

Оскільки не існує критеріїв, які в повному обсязі змогли б оцінити майнове вираження психологічних переживань, понесених постраждалим, то це в свою чергу призводить до унеможливлення відшкодування моральної шкоди у повному обсязі.

Отже, будь-яка виплата моральної школи не може бути адекватною дійсним стражданям, тому будь-який її розмір може мати суто умовний вираз, тим більше, якщо така компенсація стосується юридичної особи.

Встановлюючи розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди, суд повинен наводити в рішенні відповідні мотиви.

В умовах сьогодення громадяни нашої країни нерідко звертаються до суду з метою отримання компенсації моральної шкоди. Але дуже часто залишаються незадоволеними результатами розгляду справи у зв'язку з тим, що розраховують на більший розмір компенсації.

Враховуючи, те що інститут моральної шкоди поступово вдосконалюється, необхідно вносити зміни в нормативно-правові акти, які чітко та прозоро регулюватимуть зазначений спосіб захисту особистих прав громадян. Коли права та свободи громадянина дійсно стануть пріоритетними для держави, тільки тоді Україна стане дійсно незалежною та демократичною державою.

Якщо врахувати все вище зазначене, то можна дійти висновку, що моральна шкода в першу чергу відбувається на емоційному рівні особи, отже розмір відшкодування має бути достатнім, щоб потерпілий отримав моральне задоволення та компенсував понесені втрати. Це і є головним завданням інституту моральної шкоди.[2, ст. 593]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проблема встановлення розміру майнової компенсації моральної шкоди переходить в дещо іншу площину: по-перше, потрібно оцінити обсяг моральної шкоди – характер і обсяг душевних (психічних) та фізичних страждань потерпілого, а по-друге, визначити розмір майнової компенсації, який дозволив би потерпілому врівноважити пережиті страждання на емоційному рівні.

Література

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. №4 «Про судову практику в справах відшкодування моральної (немайнової) шкоди» // Право України. – 1995. – № 7. – с. 53-54.
2. Цивільне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах / За заг. ред. Я.М.Шевченко. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – Т. 2. Особлива частина. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006.-947 с.
3. Ковальський В.С. Відшкодування матеріальної та моральної шкоди // К. - Юрінком Інтер - 2008 р - с. 384